

A vásárok szerepe a városfejlesztésben

Szeretjük, mégis sokat kárhoztatjuk fővárosunkat, Budapestet. Pedig fejlődésére számos lehetőség kínálkozik, amelyek révén hazánk klasszikus „paprika-gulyás-csikós” trió által uralt image-e is modernizálható lenne.

Bár a városfejlesztési koncepciók terén egyelőre nincs túl nagy egyetértés, a szakkiallítások és -vásárok, expók egyre szaporodnak, és az ezirányú legújabb törekvések – így például a szeptemberi REevolúció Budapest 2006 ingatlan- és térségfejlesztési konferencia, kiállítás és vásár – a város peremkerületei felől egyre közelednek a város szívéhez.

Márpedig ezek a rendezvények kiváló lehetőséget nyújtanak hazánk innovációs központként, illetve Budapestnek a befektetők és beruházók számára komoly lehetőségekkel kecsegtető, feltörekvő balkáni régióra nyíló „gateway”, azaz kapuvárosként való meghatározására.

Mindannyian úgy érezzük, hogy történelmi pillanatokot élünk át, hogy nagy átalakulások részesei, egy következő társadalmi, gazdasági korszakba vezető átmenet szereplői vagyunk. Ugyanakkor a Budapest fejlődésével, illetve a Budapest Régió (agglomeráció) fejlesztésével kapcsolatos aktuális fejlesztések jobbra csalódást okoznak. Ezek a csalódások összetettek, mert maguk a várossal kapcsolatos elképzelések, gondolkodási minták is zavarosak, a várossal kapcsolatban felmerülő jövőképek is ellentmondásosak. A főváros jövőjéről, a nemzetközi gazdasági és társadalmi véráramba történő bekapcsolását, aktívabb részvételét lehetővé tevő fejlesztési irányokról szóló konszenzusra van szükség, amely érdekében az egyes, egymástól sokszor elszigetelten létező koncepciókat meg kellene vitatni. Ezután lehet összefogni az elgondolások átfogó megvalósításáért.

A megújulás modelljét keresők általában kétfajta reakcióval találják magukat szemben: 1) kritizálják a korábbi korszakban (nem a legújabb múltban) elkövetett hibákat, kárhoztatják az „örökséget”, amelyek okán ma a város képességei alatt teljesít; vagy 2) a jelenben mutogatnak bűnbakként valakikre, mondván, ők minden baj okozói, és ezért őket kell korlátozni (mint például azokat a lakosokat, akik kiköltöztek az agglomerációba) azért, hogy az egyre növekvő és szemmel is látható anomáliák orvosolhatók legyenek. Ám eközben éppen azokat a lassú átalakulás mélyén húzódó trendeket, folyamatokat és ezek hajtóerőit hagyják figyelmen kívül, amelyek a várost és jövőjét alakítják.

Mindezek következtében Budapest mindmáig nem igazán tudta önmagát definiálni, nem határozta meg szerepét, funkcióját abban a nagyrégiós – dél-kelet-közép-európai – munkamegosztásban, amelyben képességei alapján kitüntetett helyként kellene pozíciót szereznie.

A sikeres városi jövő megfogalmazása érdekében induljunk ki a jelen helyzetből és környezetből. Nem arra lenne igazán szükség, hogy a várospolitikai felelősei egy-egy „mea culpa” felkiáltás követte hibát, vagy éppen el nem követett tetteiket elemezzék, hanem sokkal inkább arra, hogy kísérletező kedvvel merjenek megfelelő válaszokat keresni. Merjék a változások, az átalakulás kínálta impulzusokat kiaknázni, újító megoldásokat találni, amelyekkel a ma és a

jövő kitapintható trendjeivel adhatnak válaszokat a még belátható jövő igényeire.

Több összetevő együttesen is meghatározza a város jövőbeli pozícióját, identitását. A most folyó átalakulási folyamat, átfogóan érinti az ember alkotta összetevőket: a kultúrát, a gazdasági és jogi környezet elemeit, és legalább ennyire a városi formákat is. Éppen ezért a jól látható és érzékelhető városi alakváltozás (az agglomerálódás, a város határainak feloldódása, a munkahelyek és lakóhelyek struktúravál-

„A látók felismerik, hogy ez a város már semmiben sem hasonlít a XIX. században kiformalódott városra. Ahogyan mai életünk sem hasonlít sem dédanyáink, sem nagyanyáink-nagyapáink és apáink életére. Azok a változások, amelyeket ma Budapesten és körzetében, azaz a kialakuló városrégióban átélünk, korszakos változások.”

tozása stb.) jelzi, hogy a társadalmi és gazdasági formák változása is „úton van”.

A látók felismerik, hogy ez a város már semmiben sem hasonlít a XIX. században kiformalódott városra. Ahogyan mai életünk sem hasonlít sem dédanyáink, sem nagyanyáink-nagyapáink és apáink életére. Azok a változások, amelyeket ma Budapesten és körzetében, azaz a kialakuló városrégióban átélünk, korszakos változások. De vajon mi olvasható ki ezekből a változásokból, illetve értő módon olvasva a jelek milyen létformákra, illetve lehetőségekre hívják fel figyelmünket?

A problémák egyik oka, hogy Budapest liberalizmus ellenére a városfejlesztésben, -tervezésben konzervatív! Ez annyit jelent, hogy a városi fejlesztéspolitikára számára az innováció, az átalakulás törést, a fejlődés folyamatosságának egyfajta megszakadását jelenti. Vajon melyek azok a folyamatok, amelyek szükségessé és egyben lehetővé teszik a mega-innovációk, a modernizáció, a struktúraváltás, az átalakulás irányába történő elmozdulást, a várostérség ilyen alapokon való dinamikus megújítását, újrapozicionálását az újjárendeződő európai térben, térgazdaságban?

Ahhoz, hogy kihasználhassuk az átalakulásban rejlő energiákat, hajtóerőt, fel kell ismerni, hogy mára a modernizációs folyamatban a város már sokkal kevésbé lakóhely (mint volt az ipari-fordista társadalomban), mintsem egy GAZDASÁGI MOTOR. A gaz-

daság változása eredményeként új városi létformák jönnek létre. A fordista szervezésnek vége! A hagyományos manufakturingnak vége. A termelés már bárhol a világon folyhat, nem kell hozzá a centralizáló város. A termelésre alapult koncentrációt felváltja egy innovációra szerveződő koncentráció. A kognitív kontextus, a gondolkodó, kreatív, inspiráló, innovatív, induktív környezet ma fontosabb, mint eddig valaha! A produktív miliót és az innovatív környezetet a korábbiakhoz hasonlóan ma is a helyi interakciók, ta-

lálkozások, a face to face (szemtől szembe) kommunikáció, gondolatcsere teremti meg. Az egy négyzetméterre jutó gondolat, információ és ezek egymásra hatása a meghatározó. Budapestnek, mint városrégióknak ebben kell pozíciót szereznie.

A keleti piacokért most indul a valódi verseny, de annak egy eddigieknél versengőbb, és egyben

az eddigiektől eltérő új hulláma. Ma ezek a piacok sokkal érettebbek, mint voltak a társadalmi-gazdasági átalakuláskor, a liberalizáció kezdetén. A keleti piacok megdolgozásához, a versenyelőny megszerzéshez a cégeknek immár sokkal több és jobb információra van szükségük. Az európai és nemzetközi nagyvállalatoknak át kell gondolniuk stratégiájukat a térséggel, a dél-kelet-közép-európai térség kínálta piaccal kapcsolatban. Stratégiáik kidolgozásához naprakész, friss és jó „árura”, adatra és információra van szükségük.

Ezzel együtt meg kell érteni ennek a térnek a „lelkét”, a viselkedésmódját, gondolkodásmódját, a kultúráját ahhoz, hogy a nemzetközi cégek sikerrel használhassák ki komparatív előnyüket. Fel kell ismerniük a trendeket, folyamatokat, érezniük kell a változásokat, sőt a rezdüléseket is, hogy reagálhassanak. Az egyre gyorsabban változó gazdasági ciklusok és az egyre turbulensebb környezet nem teszik lehetővé, hogy megpihenjenek.

Mindehhez járul még, hogy a térségben élőknek is meg kell érteniük a korszellemet, hogy egyre nemzetközibbé váló világunkban versenyre kellhessenek részt vehessenek a versenyben. A térségnek átfogó társadalmi innovációra, a világ jobb megértésére, a piacgazdaság, a kapitalizmus működésével kapcsolatos ismeretek bővítésére van szüksége. Budapesten nincs elég kvalifikált munkaerő. Nem az ország többi részéhez hasonlítva nincs, hanem a többi ha-

sonló nagyvároshoz viszonyítva nincs, márpedig azok a versenytársai. Újra vonzóvá kell válnia a kvalifikált munkaerő és az „Új Gazdaság” mesteremberei számára.

Fel kell ismernünk, hogy Európa versenyképességének növelésével, nemzetköziesedésével és az integrációval összhangban most folyik egy multipoláris európai városhálózat kialakulása, a városi funkciók, szerepek újrafelosztása. Ez azonban a fentieket át-gondolva azzal a veszéllyel járhat, hogy Budapest ki-marad a gazdaság fő áramlataiból, fő hálózataiból, nem kapcsolódik be a fordizmus (ipari) utáni korszak – az immár 1974 óta kiépülőben lévő „Új Gazdaság” – hálózatába.

Mindezeket túl, mint egy „katasztrófa után”, újra kell teremteni a térségben a hatékony, sikeres és az országra, régióra jellemző (ahogy mondják „budapesties”) gondolkodásmódot. Növelni kell a hagyomány, a kultúra, a „gyökerek” ismeretét. A szupranacionálissá váló Európában a régiók identitásának megőrzéséhez erősíteni kell a kulturális identitást, ápolni kell a kultúra alapjait, gyökereit.

A Budapest Régió (ilyen megnevezés ugyan még nincs, de az agglomeráció funkcionálisan már az, legfeljebb nem így nevezzük) és több nagyvárosi régió jövőjének szempontjából alapvetően fontos lenne, hogy valódi gondolatcsere-hellyé, információközvetítő térré váljanak. Ez annyit jelent, hogy egyre több közösségi funkciót kellene befogadniuk, egyre több közösségi „intézménynek” kellene teret engedniük. Az ilyen jellegű interakciók helyszínei egyben találkozóhelyek, információcsere-helyek, gondolatcsere-terek. A társadalmi kapcsolatok, a társadalmi megújulás, a kultúra, mint gondolkodásmód építéséhez a korszellemnek megfelelő – a szó valódi és átvitt értelmében – terekre van szükség.

Ahogy korábbi korokban az agorák, fórumok, majd templomok, bibliotékák, kávéházak stb., úgy ma e tereknek kell közvetíteniük az innovációt, ezeknek kell lenniük az elit kultúra és a tömegkultúra közötti interfészeknek. Éppen ezért a vásárokkal, konferenciákkal és egyéb vonzó kulturális programokkal teli, rendezvényekben gazdag „információs forgószínpad” szerep nem csak hogy jól fekédné Budapestnek, de egyben Budapestet, mint nagyrégiós információcsere-teret, valódi információs központtá jelölné ki. Amennyiben pedig a város ezt „megfejezné”

az információk előállítására, feldolgozására, reciklálására, releváns információszolgáltatásra alkalmas információ-feldolgozó intézmények létrehozásával, akkor egy olyan modern vásárközpont-pozícióba kaptapultálhatná magát, amelyről eddig nem is álmodott. Mindezt a modern vásárfilozófia mentén, ahol nem csak az áruk, hanem a gondolatok, ideák vására (tőzsdéje) is megjelenik. Egy valódi kárpát-balkáni információs, és így innovációs központ szerepre formálhatná meg önnönmagát (lásd pólusfejlesztés). Mindez a kulturális gazdasággal együtt verhetetlen elegyet lenne képes létrehozni, ehhez képest Alfréd Nobel, a híres svéd kémikus csak pukkanóport állított elő.

Ha jól belegondolunk akkor a romkocsmák is részben ennek a levegőben lévő és nagyrészt kielégítetlen igénynek köszönhetik átütő sikereiket. A jelenség maga is jól példázza a kommunikációs hálózatosodást, az új polgári – úgynevezett citizen – kultúrák épülésének mechanizmusait, és jelzi a fragmentálódó tömegkultúra új eszköztárát. Egyben utal a városok, mint közvetítő intermediátor helyek szerepének újrafogalmazódására: az elsődleges erőközpontokban születnek meg az innovációs fejlesztések, amelyek aztán a másodlagos és harmadlagos erőközpontokon, városkörzeteken keresztül, mint egy vízesésen át jutnak el (kérdés csak az idő) a végfelhasználókhoz.

A párizsi La Vilette, a birminghami Millennium vagy akár a budapesti Jövő Háza éppúgy elemei en-

„Fel kell ismernünk, hogy Európa versenyképességének növelésével, nemzetköziesedésével és az integrációval összhangban most folyik egy multipoláris európai városhálózat kialakulása, a városi funkciók, szerepek újrafelosztása.”

nek az információ-újraelosztásnak, új gondolatközvetítés hálózatosodásnak, mint a japánok megszállhatatlan expói. Ezek a helyek egyben mind valamilyen módon – a life-long learning filozófia mentén – a tudásátadás, a képzés, az oktatás kitérőben lévő terei, a társadalmi innováció helyei. Ahogy anno „Dr. Agy” az Új Mechanizmust, a papok a templomban az etikát, a kultúrát magyarázták, vagy az egyetemeken a kiválasztottakkal az őket körülvevő világot igyekeztek jobban megértetni, ugyanúgy a mai korban az expók, kiállítások, vásárok, a kis és nagy konferenciák,

fórumok segítenek bennünket ahhoz, hogy jobban megértsük, és ezzel „uralmunk alatt tartsuk” a világot. Ezek mind kommunikációs platformok, ahol a világra vonatkozó egyre összetettebb ismereteink cserélnek gazdát. A konferenciákon, kiállításokon a modernkor varázslóival, az innovátorokkal, illetve mivel ma a világ sokkal komplikáltabb, magával az innovációkkal találkozhatunk.

Japánban azért alakult ki a kiállítások és vásárok szinte mindent elborító kultúrája, mert a szigetország nem fogadhatott vendégmunkásokat, így robotizációra „kényszerült”. Csakhogy a lakosság idegenkedett a robotoktól – hasonlóan, mint mi tettük volna a helyükben. Erre a társadalmi innováció egyik eszközeként „bevetették” a vásárokat, ahol, mint például Tzukubában az elektronika és robottechnológia közelebb hozta az emberekhez a robotokat. Később transzformerek lepték el a világot, meg tamagochik és robotrajzfilmek. Mindaddig, míg ma már szinte életünk részévé váltak a semmire sem jó gépkutyák vagy önjáró porszívók. Mindezt a vásárok, expók tették lehetővé, sőt eredeti céljukon túl is léptek: letolták a japánok torkán a robotizációt.

Ha ebben az új megvilágításban szemléljük Budapestet, illetve a fővárost körülvevő régiót, az agg-

„Amennyiben Budapest az információs és kulturális gazdaság területén pozíciót kíván szerezni, jelentős potenciállal rendelkezik, különösen 'fekvési energiája' okán, illetve a várossal szembeni pozitív várakozások okán.”

lomerációt, bizony azt kell látnunk, hogy alig állnak rendelkezésre azok a terek, amelyeken az előzőekben vázoltak szerinti információs korszakbeli életminta, élettechnológia működtethető lenne, ahol az interakciók megtörténhetnének, ahol a civilitás fejlődhetne, a kreativitás kialakulhatna, az innováció terjedhetne. Vagyis ez a város a korábbi fordista formáját, korpuszát megőrizve még nem igazán megfelelő kommunikációs helyszín. Megfigyelhető volt a korábbi tanácsstermekben is a változások után, hogy nem voltak valódi – horizontális értelemben

vett – kommunikációs terek, csupán vertikális üzemi helyek. Ennek megfelelően voltak berendezve is, ám mostanra már szinte minden tárgyaló átalakult. De gondoljunk csak a Hungexpóra, témánk egyik „zászlóshajójára”, vagy akár a legkurrensebb multifunkcionális helyszínre, a Papp László Budapest Sportarénára, vagy a Duna palotára, a régóta

„Japánban azért alakult ki a kiállítások és vásárok szinte mindent elborító kultúrája, mert a szigetország nem fogadhatott vendégmunkásokat, így robotizációra 'kényszerült'. Csakhogy a lakosság idegenkedett a robotoktól – hasonlóan, mint mi tettük volna a helyükben. Erre a társadalmi innováció egyik eszközeként 'bevetették' a vásárokat, ahol, mint például Tzukubában az elektronika és robottechnológia közelebb hozta az emberekhez a robotokat.”

rebesgetett-lebegtetett Broadway-re, vagy a Nemzeti Színházra, esetleg az Egyetemek új lágymányosi tömbjeire. Vannak ugyan pozitív lépések is, ha jól belegondolunk: ilyen az egyetlen és kicsi Kongresszusi központ, vagy a Művészetek Palotája, illetve a Hajógyári szigeten a várható konferenciahelyszín-fejlesztés.

Egy szó, mint száz, amennyiben Budapest az információs és kulturális gazdaság területén pozíciót kíván szerezni, jelentős potenciállal rendelkezik, különösen „fekvési energiája” okán, illetve a várossal szembeni pozitív várakozások okán. Azonban az ilyen jellegű strukturális megújulást mind a város, mind a kormány fejlesztéspolitikájának egyik alapkövévé kellene tennie, és a város geopolitikai előnyeit kihasználva a térség gazdasági információcsere-terévé, kulturális központjává kellene tennie. fejlesztenie.

Gauder Péter urbanista
a REevolúció Budapest 2006 ötletgazdája